

FUNDUSZE PORĘCZEŃ KREDYTOWYCH JAKO INSTRUMENT ZWIĘKSZENIA DOSTĘPU MSP DO KREDYTU BANKOWEGO

GRAŻYNA MICHALCZUK*

1. WPROWADZENIE

Sektor MSP stanowi podstawę wszystkich współczesnych gospodarek europejskich, a jego dynamiczny rozwój powoduje, iż odgrywa on coraz ważniejszą rolę nie tylko gospodarczą, ale i społeczną. Sektor MSP charakteryzuje przede wszystkim duża elastyczność dostosowywania swojej struktury produkcyjnej do potrzeb rynkowych, wysoka innowacyjność i skłonność do ponoszenia ryzyka oraz wysoki wskaźnik absorpcji siły roboczej. W Polsce jest zarejestrowanych ponad 3,5 miliona¹ małych i średnich przedsiębiorstw, co stanowi 99,8% wszystkich zarejestrowanych firm [7, s.152]. W istotny sposób kreują one jeden z najważniejszych wskaźników makroekonomicznych kraju, jakim jest PKB. Cały sektor wytwarza około 48,6% PKB oraz absorbuje ponad 2/3 siły roboczej krajowego rynku pracy.

MSP spełniają również wiele innych funkcji gospodarczych oraz społecznych, między innymi kreowanie przedsiębiorczych postaw, inicjowanie powstania i rozwoju nowych dziedzin produkcji i usług, odgrywanie znaczącej roli w formułowaniu się prywatnej własności środków produkcji[1, s.204].

Mimo rosnącego znaczenia MSP w gospodarce, ich rozwój ogranicza szereg barier, wśród których najistotniejsze znaczenie mają[4, s.4]:

- bariery rynkowe i otoczenia, wiążące się z problemami wynikającymi zarówno z ogólnej sytuacji gospodarczej (wahania koniunktury), jak i zmian natężenia konkurencji,
- problemy zarządzania, wynikające z niewystarczającej wiedzy i umiejętności przedsiębiorców oraz kadry zarządzającej,
- bariery finansowe.

Niewątpliwie najpoważniejszą barierą rozwoju MSP jest bariera finansowa, która hamuje zarówno proces ich powstawania, jak i wzrostu. Poziom kapitału własnego oraz zakumulowany majątek prywatny będący w dyspozycji potencjalnego przedsiębiorcy nie jest na ogół wystarczający do podjęcia działalności gospodarczej w szerszym zakresie. Dlatego też warunkiem rozwoju sektora MSP jest zwiększenie dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania. Małe

* Dr Grażyna Michalczuk, Uniwersytet w Białymstoku.

¹ Z czego szacuje się, że aktywnie działa około 50%.

średnie przedsiębiorstwa mogą korzystać z różnych źródeł pozyskiwania kapitału obcego. Jednym z podstawowych źródeł kapitału obcego wykorzystywanym w finansowaniu przez tę grupę przedsiębiorstw są kredyty bankowe. Jednak naturalna dla banków, zachowawcza polityka kredytowa wobec MSP stanowi podstawową barierą w pozyskiwaniu tego kapitału. Z punktu widzenia banku finansowanie MSP wiąże się z dużym ryzykiem, które jest uwarunkowane m.in.: brakiem historii kredytowej, niską jakością informacji ekonomiczno-finansowej przekazywanej do banku, wysokim stopniem ryzyka bankructwa, niskim poziomem kapitału własnego, niedostatecznym zabezpieczeniem kredytu [10, s.69]. Wymienione czynniki zwiększają ryzyko kredytowania MSP przez sektor bankowy, co ogranicza dostęp do tego instrumentu finansowania. Sytuację tę okresowo może pogłębiać pogorszenie się jakości portfeli kredytowych na skutek cyklu koniunkturalnego. Skutkuje to na ogół dalszym zaostreniem kryteriów dostępu do kredytów.

Stymulowanie rozwoju MSP wymaga więc podejmowania określonych działań w wielu obszarach. Jednym z nich jest z całą pewnością zwiększenie możliwości pozyskania źródeł na finansowanie działalności zarówno ze strony samych banków, jak i instytucji para- i pozabankowych poprzez oferowanie przez nie różnych instrumentów finansowych. Wśród nich na uwagę zasługują fundusze poręczeniowe, których podstawowym celem jest dzielenie ryzyka z instytucją finansową poprzez umożliwienie wdrażania przez sektor MSP przedsięwzięć finansowanych kredytem bankowym oraz wypłata poręczenia, jeśli kredytobiorca nie ureguluje swoich zobowiązań.

Celem artykułu jest przedstawienie znaczenia funduszy poręczeń kredytowych jako instrumentu oddziałującego na zwiększenie potencjału kredytowego MSP.

2. ISTOTA I CELE DZIAŁANIA FUNDUSZY PORĘCZEŃ KREDYTOWYCH

Najpowszechniejszym źródłem finansowania zewnętrznego działalności małych i średnich przedsiębiorstw jest kredyt bankowy. Analiza czynników wpływających na współpracę z bankiem wykazuje na występowanie szeregu utrudnień w dostępie do kapitału, które można określić mianem bariery zdolności kredytowej. Do podstawowych barier, które są powodem odmowy udzielenia kredytu przez banki zalicza się przede wszystkim niską wartość kapitałów własnych zaangażowanych w inwestycję oraz brak wystarczającego prawnego zabezpieczenia spłaty kredytu. [5, s.72]

Dlatego też w praktyce podejmowanych jest szereg działań mających na celu uruchomienie różnych instrumentów pozwalających na zwiększenie dostępu MSP do zewnętrznych źródeł finansowania. Jednym z takich instrumentów jest z pewnością poręczenie kredytowe udzielane przez wyspecjalizowane fundusze poręczeń kredytowych. Fundusze poręczeń kredytowych mogą być traktowane jako specyficzne źródło długoterminowego finansowania przedsiębiorstw, gdyż

poręczenia są instrumentem pośrednim zaspakajania potrzeb kapitałowych [9, s. 69].

Fundusze poręczeń kredytowych są instytucjami wchodzącymi w skład otoczenia instytucjonalnego, pełniącymi rolę pośredników między przedsiębiorstwem a bankiem. Podstawowym celem ich działania jest udostępnianie dodatkowych zabezpieczeń w formie poręczenia, które umożliwią zaciągnięcie kredytu przez podmiot gospodarczy. Działalność funduszu nakierowana jest na firmy, które nie są w stanie przedstawić wystarczającej liczby własnych wiarygodnych zabezpieczeń. Poręczenia funduszu udzielane są najczęściej do wysokości odpowiadającej 60-70% kwoty kapitału kredytu. Poręczenie jest zatem dogodną formą uwiarygodniania kontrahenta, która umożliwia redukcję bariery jaką jest niewystarczająca wielkość i jakość zabezpieczeń posiadanych przez małe i średnie przedsiębiorstwa.

Fundusze poręczeń kredytowych funkcjonują na rynku w postaci różnych form organizacyjno-prawnych. Najczęściej jako spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, fundacje oraz stowarzyszenia. W zależności od przyjętej strategii fundusze poręczeń kredytowych współpracują z wybraną liczbą instytucji finansowych. Przejmując na siebie część ryzyka związanego z finansowaniem projektu inwestycyjnego, fundusze poręczeń kredytowych zachęcają instytucje kredytowe do finansowania przedsięwzięć objętych działalnością poręczeniową. Konsekwencją dzielenia się ryzykiem jest dokonywanie spłat, gdy dłużnik nie reguluje swoich zobowiązań zgodnie z zawartymi umowami. Zdolność do spłaty poręczenia uwarunkowana jest kapitalizacją FPK, ryzykiem portfela oraz poziomem wypłat środków z tytułu udzielonych poręczeń. Fundusze poręczeń kredytowych w sposób jednoznaczny uzgadniają ze współpracującymi instytucjami finansowymi warunki, według których poręczenie zostanie wypłacone oraz definiuje sytuacje, w których fundusz może odmówić wypłaty. Warunki wypłaty poręczenia są jednym z podstawowych czynników wpływających na efektywność programów poręczeń kredytowych. [3, s.10-14]

Udzielając poręczeń kredytowych, fundusze wykorzystują mnożnik kapitałowy określany też mianem muplikatora finansowego. Daje to możliwość rozszerzenia stosowania tego instrumentu na większą liczbę MSP, gdyż fundusze mogą poręczać jednocześnie kilka kredytów, znacznie przekraczających wartość ich kapitału.

Fundusze poręczeń kredytowych również zwiększają wiarygodność kredytową MSP. W porównaniu z innymi formami zabezpieczenia są one niezwykle płynnym instrumentem. Dodatkowe źródła informacji o kredytobiorcy oraz odrębna analiza zdolności kredytowej dają możliwość znacznego ograniczenia ryzyka finansowania poręczeniowych przedsięwzięć, co powoduje, iż banki są skłonne obniżyć oprocentowanie beneficjentom funduszy poręczeniowych.

Reasumując fundusze poręczeń kredytowych w odniesieniu do MSP pełnią następujące funkcje[6, s.91]:

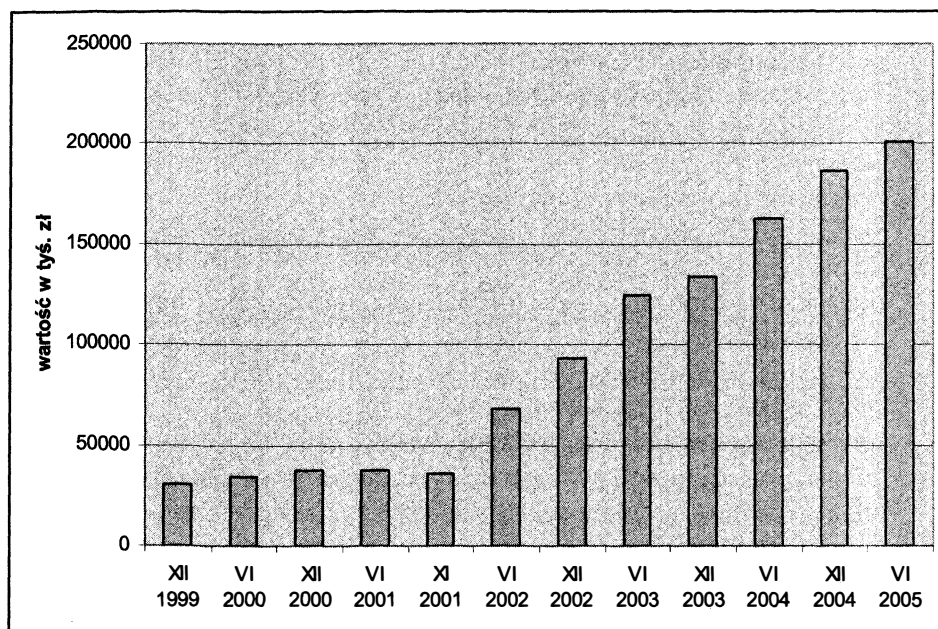
- zapewniają firmom dostęp do źródeł finansowania, wspomagając tym samym ich tworzenie i rozwój,
- podnoszą wartość wskaźników jakościowych oceny ryzyka kredytowego, tj. wiarygodność przedsiębiorcy, zdolność do realizowania biznesplanu,
- wzbogacają oszacowanie ryzyka informacjami o sektorze, jego rozwoju technologicznym i konkurencyjności,
- łączą język przedsiębiorców z językiem sektora finansowego, pozwalając im na lepsze wzajemne zrozumienie,
- sprzyjają inicjatywom i przedsiębiorczości poprzez zapewnienie profesjonalnego otoczenia,
- poszukują odpowiedniej struktury finansowej dla firmy oraz jak najlepszych warunków kredytowania,
- zapewniają przedsiębiorcom doradztwo i nadzór,
- tworzą procedury zapewniające nie tylko finansową ocenę firmy ale również niefinansową, dzięki dobrej znajomości otoczenia biznesowego.

3. FUNDUSZE PORĘCZEŃ KREDYTOWYCH W POLSCE – STAN OBECNY

Obecnie w Polsce działa 56 funduszy o zasięgu lokalnym i regionalnym oraz jeden fundusz o zasięgu ogólnokrajowym, a mianowicie Krajowy Fundusz Poręczeń Kredytowych w Banku Gospodarstwa Krajowego. Fundusze działają w formie: spółek akcyjnych, spółek z o.o., fundacji oraz stowarzyszeń. Fundusze poręczeniowe z punktu widzenia ich zlokalizowania w instytucjach je prowadzących funkcjonują według jednego z dwóch modeli. Istotnym kryterium w tym zakresie jest kwestia specjalizacji, która odzwierciedla zakres realizowanej działalności przez podmiot prowadzący fundusz. Pierwszy z modeli przewiduje istnienie funduszu poręczeniowego jako jednej z wielu wewnętrznych jednostek organizacyjnych. Drugi model charakteryzuje się wysoką specjalizacją i zakłada prowadzenie wyłącznie działalności poręczeniowej. [2, s. 88]. W warunkach polskich działalność większości z nich opiera się na modelu w którym funkcja poręczycielska jest jednym z wielu celów działania instytucji prowadzącej.

Obecnie dość powszechnym poglądem na temat funkcjonowania i rozwoju funduszy poręczeniowych w Polsce jest uznanie wyższości funduszy lokalnych i regionalnych nad centralnymi i ponadnarodowymi. Wśród zalet tych pierwszych wymienia się: łatwiejszą możliwość promocji, większa wiarygodność analizy wniosków o poręczenie na poziomie lokalnym, możliwość szybszego dotarcia do klienta, szybszy proces rozpatrywania wniosków, itp. [10, s. 11]

Dynamiczny rozwój tej grupy funduszy poręczeń kredytowych w Polsce obserwowany jest od 2001 roku (wykres 1).

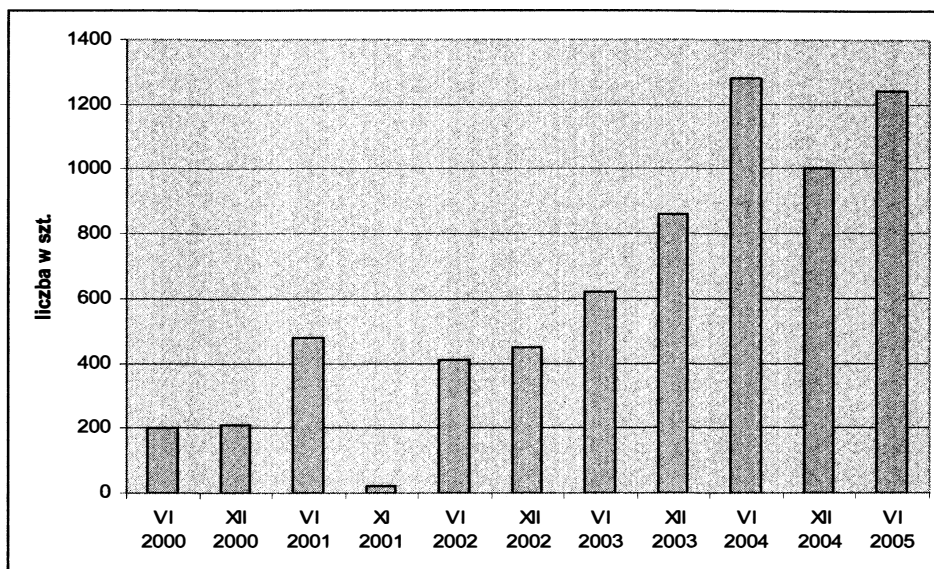

Wykres 1. Wielkość kapitału lokalnych i regionalnych funduszy poręczeń kredytowych w Polsce w latach 1999 - 2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie funduszy poręczeń kredytowych w Polsce, Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeń Kredytowych, Warszawa 2005

Wartość kapitału poręczeniowego, która znajduje odzwierciedlenie w tzw. kapitale płynnym, ulokowanego w funduszach na koniec czerwca 2005 r. wyniosła około 201 mln zł. Obserwowany od 2001 roku wzrost wartości kapitału jakim dysponują fundusze poręczeń kredytowych był efektem nie tylko rosnącej liczby funduszy ale też podwyższaniem wartości kapitału poręczeniowego będącego w dyspozycji poszczególnych funduszy. Należy jednak podkreślić, iż poziom kapitału poręczeniowego w poszczególnych funduszach jest bardzo zróżnicowany i waha się od 100 tys. do 16 mln. zł. [8, s.5]. Zróżnicowanie to wpływa na terytorialny zakres skali działalności tego typu jednostek.

Marą aktywność działalności funduszy poręczeń kredytowych jest z pewnością ilość udzielonych poręczeń. Od początku swego funkcjonowania fundusze udzieliły około 8,3 tys. poręczeń. Kształtowanie liczby udzielonych poręczeń w poszczególnych latach ilustruje wykres 2.

Wykres 2. Liczba poręczeń udzielonych przez lokalne i regionalne fundusze poręczeń kredytowych w latach 2000 - 2005

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie funduszy poręczeń kredytowych w Polsce, Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeń Kredytowych, Warszawa 2005

Największy przyrost liczby udzielonych poręczeń odnotowano od lipca 2004 do czerwca 2005 roku. Wyniósł on prawie 30% całkowitej liczby poręczeń udzielonych od początku funkcjonowania funduszy. Mimo ciągłego wzrostu zarówno liczby, jak i wartości poręczeń udzielanych przez fundusze jest to działalność nadal symboliczna. Ilustruje to udział wartości poręczeń udzielonych przez FPK w wartości kredytów udzielonych przez sektor bankowy (tabela 1).

Tabela 1. Udział wartości poręczeń udzielonych przez lokalne i regionalne fundusze poręczeń kredytowych w latach 2002-2004

Lata	Wartość poręczeń udzielonych przez FPK (w mln. zł)	Wartość kredytów udzielonych przez sektor bankowy (w mld. zł)	Udział wartości poręczeń w wartości kredytów sektora bankowego (w %)
2002	166	166,6	0,10
2003	256	119,6	0,21
2004	402,9	114,09	0,35

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów o działalności funduszy poręczeń kredytowych i danych NBP.

Udział poręczeń udzielonych przez FPK w wartości kredytów sektora bankowego wykazuje wzrost, co należy ocenić bardzo pozytywnie, gdyż dla MSP uzyskanie poręczenia jako prawnego zabezpieczenia zwrotności kredytu jest podstawowym i wielokrotnie też nieodzownym warunkiem otrzymania pozytywnej decyzji banku. Na koniec 2004 roku udział ich wynosił 0,35%.

Reasumując zarówno poziom udzielonych poręczeń, jak i wielkość udzielonych dzięki poręczeniom kredytów mają nadal niewielki udział w akcji kredytowej banków. Zwiększenie skali funkcjonowania funduszy wymaga więc podejmowania działań w dwóch podstawowych obszarach. Pierwszy dotyczy dokapitalizowania funduszy, co wzmocni ich pozycję na rynku, a jednocześnie umożliwi pełne wywiązywanie się z powierzonych im zadań. Natomiast drugi obszar, dotyczy działań mających na celu rozszerzenie świadomości przedsiębiorców, na temat możliwości wykorzystania instrumentu, jakim jest poręczenie ustanawiane przez fundusze.

4. PODSUMOWANIE

Jednym z podstawowych sposobów finansowego wsparcia rozwoju MSP oraz zniwelowania barier w postaci ograniczenia ryzyka są poręczenia kredytowe udzielane przez specjalnie do tego powołane fundusze poręczeń kredytowych, których zadaniem jest ułatwianie dostępu MSP do zewnętrznych źródeł finansowania.

W ostatnich latach obserwuje się wzrost znaczenia i popularności funduszy poręczeń kredytowych, co jest wynikiem dostrzegania przez MSP pozytywnych efektów ich działalności. Jako usługi okołokredytowe stają się komplementarne z usługami kredytowymi zwłaszcza w sytuacji braku odpowiedniego akceptowanego prawnie zabezpieczenia kredytu, gdyż fundusze poręczeniowe umożliwiają przewyżczanie ograniczeń wynikających oferowanych dla MSP form zabezpieczeń kredytu. Rosnące znaczenie usług poręczeniowych daje też możliwość pokonywania barier informacyjnych, kształtujących relacje między MSP a bankiem. Dlatego też z punktu widzenia małych i średnich dalszy rozwój funduszy poręczeń kredytowych może przynieść następujące korzyści:

- zwiększenie możliwości finansowania MSP środkami zewnętrznymi, co umożliwi podejmowanie przez nie nowych projektów inwestycyjnych, wzrost ich rentowności prowadzonej działalności a w efekcie wzrost ich konkurencyjności,
- dzięki pozyskanemu poręczeniu banki udzielają firmom kredytów (często są to firmy we wczesnym etapie działalności), co jest niezmiernie istotne w segmencie MSP,
- nawiązanie współpracy z bankiem daje możliwość kreowania historii kredytowej, co daje podstawę do dalszej współpracy z bankiem,
- dzięki poręczeniom z funduszy MSP mają możliwość zwiększania absorpcji środków pomocowych z Unii Europejskiej,

- rozbudowany i wdrożony system poręczeń kredytowych wraz z rozwiniętą siecią dystrybucji zwiększa dostęp do lokalnych usług finansowych.

LITERATURA

1. Dębniwska M, Szydłowski K., Kredytowanie małych i średnich przedsiębiorstw z udziałem środków z Funduszy Poręczeń Kredytowych, w: Finansowe aspekty funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw, (red.) E. Orechwa-Maliszewska, A. Kopczyk, WSFiZ, Białystok 2003.
2. Flejterski S., Pluskota P., Szymczak I., Instytucje i usługi doradcze na rynku finansowym, Difin, Warszawa 2005.
3. Gajewski M., Kiliński T., Szczucki J., Zasady organizacji i funkcjonowania funduszy poręczeń kredytowych, Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji, Radom 2000.
4. Krajowy fundusz kapitałowy jako uzupełnienie systemu wspierania rozwoju sektora MSP, Ministerstwo Gospodarki i Pracy. Departament Polityki Regionalnej, Warszawa 2005.
5. Łuczka T., Kapitał obcy w małym średnim przedsiębiorstwie, PWN, Warszawa – Poznań 2001.
6. Mikołajczak B., Podgórski P., Fundusze poręczeń wzajemnych – alternatywne źródło zabezpieczeń kredytowych, Bank i Kredyt 2003, nr 3.
7. Polska 2005. Raport o stanie gospodarki, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa 2005.
8. Raport o stanie funduszy poręczeń kredytowych w Polsce, Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeń Kredytowych, Warszawa 2005.
9. Skowronek – Mielczarek A., Fundusze poręczeń kredytowych – wsparcie dla MSP, Finansista 2003, nr 2.
10. Szczucki J, Fundusze poręczeń kredytowych w Polsce – perspektywy dalszej działalności, Polska Fundacja Promocji i Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw, Warszawa 1998.